

POLITICĂ ȘI CULTURĂ (1918-1930). CAZUL „ASTREI”

Programul „Astrei”, instituție culturală fondată în 1861, a avut o largă difuzare în rândurile românilor din Transilvania, îndeosebi în mediul rural. Este importantă prin urmare componenta politică a mesajului difuzat și impactul acesteia asupra opiniei publice.

Problema poate fi rezolvată prin elucidarea următoarelor aspecte: implicarea personală a conducătorilor centrali și locali ai „Astrei” în ceea ce ei înșiși numeau „politica militantă de partid” și discursul politic propriu-zis.

Prevederile statutare și punctele de vedere strict oficiale lasă să se înțeleagă că „Astra” a fost ceea ce astăzi numim o instituție a societății civile, apolitică. Statutele „Asociațiunii”, cele interbelice ca și cele anterioare anului 1918, vizau preîntâmpinarea unor posibile disensiuni prin interzicerea discuțiilor politice în cadrul activităților organizate.

Există însă o realitate subsidiară cu un fond total diferit. Liderii „Astrei” – ca și numeroase alte cercuri de opinie – erau marcați de o puternică atracție din partea politicului. Fenomenul se datora unei tradiții de aproape patru decenii de militantism în cadrul Partidului Național Român. Destinul acestei formațiuni a suferit, după 1918, o schimbare bruscă. Înainte, asigurase cadrul unui front solidar al elitei românești într-un mediu politic advers. În România Mare, „naționali” ardeleni au pornit cu febrilitate în căutarea unor noi identități și programe, în sistemul pluripartidic postbelic.

Comitetul central al „Astrei”, ales în ianuarie 1920, era monocolor. Toți membrii săi făceau parte din Partidul Național; tot astfel, președintele reales, Andrei Bârseanu, și vicepreședintele, Vasile Suci. Ei nu considerau că fac o „politică de partid”, ci o „politică națională”, prin urmare una pozitivă, sub aspect etic. Situația era și mai evidentă la nivel local, unde președinții și membrii comitetelor despărțămintelor erau, în bloc, încadrați politic în comitetele aceluiași partid.

Unanimitatea nu a fost pulverizată prin „apostazii” individuale, numărul acestora fiind, relativ, nesemnificativ. Cele mai importante falii au fost provocate de plecarea din Partidul Național a grupului condus de Octavian Goga, în aprilie 1920 și a grupului condus de Vasile Goldiș, în martie 1926, ambele spre Partidul Poporului. Obișnuiți cu existența unui singur partid politic românesc, în contact cu pluripartidismul ardelenii au adoptat, mai ales în campaniile electorale, un ton politic vehement, evident mai agitat decât cel întâlnit în Vechiul Regat.

Împrejurările arătate au determinat apariția unui laitmotiv al „Asociațiunii”. Acesta consta în afirmația, ea însăși vehementă, că împărțirea românilor în mai multe partide înseamnă dezbinare și luptă fratricidă. Era amenințată, se spunea atunci, însăși edificarea prin cultură a „sufletului românesc”.

Singurul demnitar central al „Astrei” care nu a desfășurat vreo activitate politică de partid a fost vicepreședintele Gheorghe Preda⁵. Secretarul literar Horia Petra-Petrescu a fost membru al Partidului Național, devenind la 1926, prin inerție, membru al Partidului Național Țărănesc. Inapetența pentru militantism și starea sănătății l-au determinat să se țină deoparte de arena politică. La 5 februarie 1922 spre pildă, Iuliu Maniu l-a cooptat în biroul central al Partidului Național. Refuzul său oficial nu a trezit ecouri, primind doar încuviințarea tacită a secretarului general al partidului, Sever Dan⁶.

Un exemplu de interferență între cultural și politic îl oferă atitudinea lui Voicu Nițescu, fruntaș național-țărănist, în mod constant ales deputat de Brașov, membru al comitetului central al „Astrei”. Angajarea sa îmbina atașamentul real față de „Asociațiune” cu interesul pentru consolidarea capitalului politic. În anii douăzeci, el a participat cu perseverență la campaniile de conferințe culturale, precum și la adunările generale ale Despărțământului Brașov.

„Sâmbătă 23 Martie – scria în 1929 un colaborator al *Gazetei Transilvaniei* – secția locală a „Astrei” a avut bucuria să asculte pe unul din cei mai activi membri ai săi, pe D-l Voicu Nițescu, ministrul Ardealului.

Publicul brașovean a ținut să facă dovada simpatiei ce-l leagă de persoana conferențiarului printr-o neobișnuit de largă participare.

⁵ Biblioteca „Astra” Sibiu, fond *Manuscrise*, M.L. 3/5.

⁶ Biblioteca „Astra” Sibiu, fond *Manuscrise*, M.LI 5/10; M.XXXVIII 7/6.

D-l Axente Banciu, președ[intele despărțământului] „Astrei”, a ținut să accentueze satisfacția deosebită pe care o simte, că ministrul Ardealului primește în mod simplu și natural să se înșirue printre conferențiarii „Astrei”. Omagiul său se referă atât la membrul activ, în adevăratul înțeles al cuvântului, al instituției cât și la demnitarul statului care-și înțelege atât de democratic misiunea sa⁷.

În august 1919, Octavian Goga, membru al comitetului central al „Astrei”, era președintele comitetului central de acțiune pentru județul Sibiu al P.N.R.⁸. După ce a susținut polemica pe tema oportunității activității formațiunii după unire, a devenit șeful unei importante dizidențe, desprinsă din Partidul Național și înscrisă în Partidul Poporului la 17 aprilie 1920. Două zile mai târziu, un alt membru al conducerii centrale a „Asociațiunii”, medicul Ilie Beu, era președintele adunării de constituire a organizației județene Sibiu a Partidului Poporului. Tot acesta a citit în adunare o moțiune în care considera nelegitimă convocarea de către Iuliu Maniu a Congresului Partidului Național, pentru data de 24 aprilie 1920, la Alba Iulia. Totuși, la acest congres a participat Andrei Bârseanu, președintele „Astrei”⁹. În Partidul Poporului și-a găsit locul un alt conducător central al „Astrei” desprins din P.N.R., Elie Dăianu, protopopul unit al Clujului¹⁰.

Plecarea lui Vasile Goldiș din Partidul Național a declanșat un adevărat război politic. Onisifor Ghibu, care l-a urmat, a adoptat o atitudine prudentă, în pofida firii sale polemice. În aprilie 1926, i-a adresat lui Maniu o scrisoare deschisă în care aprecia scindarea ca fiind temporară, „o punte de trecere spre o activitate unitară binecuvântată a partidului național”¹¹. Conflictul cu Vasile Goldiș, în contextul activității „Astrei” în Basarabia, l-a determinat pe Ghibu să-i anunțe în 1928 lui Octavian Goga demisia din Partidul Poporului. Totuși, sfârșitul deceniului l-a găsit printre membrii aceleiași formațiuni¹².

În revista clujeană *Cosânzeana*, a apărut în martie 1922 un articol elogios privindu-l pe deputatul Ion Agârbiceanu. Acesta era prezentat ca fiind una dintre cele mai distinse figuri parlamentare trimise de Ardeal la București. Mare scriitor, promova în literatura sa principii de o înaltă valoare etică. Agârbiceanu – se sublinia în text –, director al ziarului *Patria* – oficios al Partidului Național – era și în politică un om integru, apărându-și cu toată tăria convingerile. De aceea, aprecia autorul articolului din *Cosânzeana*, cuvântul său este ascultat cu toată încrederea în partidul al cărui program îl reprezintă¹³. Nu există nici un motiv de suspiciune asupra adevărului cuprins în cuvintele de mai sus. Cu toate acestea, la 20 martie 1927, Ion Agârbiceanu și-a anunțat demisia din Partidul Național Țărănesc și s-a înscris în Partidul Poporului. De altfel, Sebastian Bornemisa, directorul revistei *Cosânzeana*, fost membru al P.N.R., era la acea dată averescan, devenind și președinte al organizației județene Cluj a Partidului Poporului¹⁴.

Ardealul și ardelenii au avut o poziție specială în cadrul Partidului Poporului. Formațiunea a exercitat o atracție politică pentru toți nemulțumiții din Partidul Național. În special Goga și Goldiș au adus cu ei un număr mare de adepți și aderenți. Funcțiile de partid din provincie și în mare măsură mandatele în Parlament au fost rezervate cadrelor locale. Octavian Goga era președintele organizațiilor din Transilvania ale Partidului Poporului, fiind secondat de Ioan Lupaș, președintele organizației județene Sibiu. Vasile Goldiș era președinte al organizațiilor din Banat, concomitent președinte al organizației județene Arad¹⁵.

Deplasări similare, dar de o amploare mult mai mică, au avut loc în anii douăzeci spre Partidul Național Liberal, Partidul Naționalist Democrat (N. Iorga) etc.

În privința ponderii angajării politice a oamenilor „Astrei”, stadiul actual al cercetării nu permite înregistrarea unor date complete ci doar a unor eșantionare, care să favorizeze configurarea unei imagini generale. Incompletă, această imagine este totuși corectă. Validitatea ei este confirmată de realități analoge și de ierarhia globală a forțelor politice în Transilvania românească. A fost adoptată, ca interval

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, XCII, nr. 33 din 28 martie 1929.

⁸ *Telegraful Român*, LXVII, nr. 84 din 2 septembrie 1919.

⁹ *Telegraful Român*, LXVIII, nr. 21 din 16/29 aprilie 1920.

¹⁰ *Țara Noastră*, IV, nr. 12 din 25 martie 1923, p. 374.

¹¹ *Onisifor Ghibu în corespondență*, București, Semne, 1998, vol. II, p. 7-8.

¹² *Ibidem*, vol. I, p. 209; *Țara Noastră*, X, nr. 31 din 21 sept. 1930, p. 1071.

¹³ *Cosânzeana*, VI, nr. 6 din 25 martie 1922, p. 93.

¹⁴ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, ed. a II-a, 1994, p. 67-68; *Țara Noastră*, X, nr. 31 din 21 sept. 1930, p. 1071-1072.

¹⁵ *Ibidem*.

de referință, a doua jumătate a deceniului al treilea, când marile reorientări erau un fapt împlinit, prin apariția Partidului Național Țărănesc și prin îndreptarea unui număr mare de ardeleni de marcă spre Partidul Poporului.

Situația comitetului central al „Astrei” permite o evaluare completă. Din cei 50 de membri^{*} aleși în august 1925, 21 erau membri ai unor partide politice. Dominau național-țărăniștii, în număr de 12^{**}. Aceștia aveau o situație specială, deoarece generalul în rezervă Ioan Boeriu, medicul general în rezervă Gheorghe Moga și avocatul Lucian Borcia erau președinți de onoare ai organizației județene Sibiu a Partidului Național Țărănesc¹⁶. Urmau reprezentanții Partidului Poporului, opt persoane^{***}. Exercitau totuși o mare influență, deoarece printre ei se aflau oameni cu o mare autoritate în „Asociațiune”: Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu, secretar general al Secțiilor științifice-literare, Elie Dăianu etc. Grupul lor avea girul președintelui Vasile Goldiș, el însuși averescan. Lista se încheie cu singurul liberal din comitetul central al „Astrei”, profesorul universitar Gheorghe Bogdan-Duică, fost membru al Partidului Țărănesc¹⁷.

Situația din teritoriu poate fi estimată prin observarea grupului eșantionar al președinților de despărțăminte. Interesul lor pentru politică este evident. Dintre cei 27 de președinți^{****} ai despărțămintelor centrale județene, este cunoscută apartenența a 15 persoane: zece național-țărăniști, trei averescani și doi liberali. Pentru despărțămintele de plasă, mult mai numeroase, ar fi fost relevantă situația președinților și a membrilor comitetelor. Deocamdată se cunoaște că din cei 97 de președinți, 15 erau național-țărăniști, 10 erau averescani, iar unul, protopopul unit Ștefan Bușiția din Beclean, era membru al Partidului Național Liberal. Numărul președinților de despărțăminte, membri ai unor partide politice, trebuie să fi fost mult mai mare. Extinderea cercetării ar putea detalia informația, dar, foarte probabil, raportul numeric prezentat n-ar suferi modificări majore.

În calitate de reprezentanți ai unor elite intelectuale, politice în același timp, oamenii „Astrei” nu s-au limitat nici după 1918 la o apartenență de partid formală, pasivă. Au candidat în alegerile generale, obținând mandate în Cameră și în Senat. Trebuie avute în vedere și interesele materiale, de asemenea, dorința de recunoaștere a prestigiului. Pe lângă diurne și indemnizații, condiția de parlamentar oferea posibilitatea obținerii unor importante avantaje materiale. Din cei 50 de membri ai comitetului central aleși în 1925, nu mai puțin de 17 au deținut unul sau mai multe mandate parlamentare în timpul exercitării funcției la „Astra”^{*****}. S-a păstrat proporția numerică prezentată mai sus, tot pentru comitetul central¹⁴.

Datorită instituției senatorilor de drept, cei doi mitropoliți ai Ardealului n-au mai avut nevoie de o listă de partid pentru a accede în Parlamentul României. Aceasta nu i-a împiedicat să manifeste în continuare un partizanat politic influențat și de interesele de natură confesională. Vasile Suci și-a reconfirmat atașamentul față de Partidul Național, din 1926 față de Partidul Național Țărănesc. Nicolae Bălan s-a orientat spre partidele „ortodoxe” din Vechiul Regat – Partidul Național Liberal, dar mai ales Partidul Poporului – influențat de Octavian Goga și de Vasile Goldiș.

Nu se încearcă aici sugestia forțată că funcția de la „Astra” ar fi fost determinantă în raport cu cea parlamentară la vreunul din cei consemnați; aceasta, mai ales în cazul lui Iuliu Maniu, Aurel Lazăr, Valer Moldovan sau Voicu Nițescu. Modul de abordare aplicat urmărește să ofere o bază concretă pentru înțelegerea discursului politic de la „Asociațiune”. Este posibil totuși ca popularitatea

* 40 au fost aleși direct. Ceilalți zece erau membri de drept, această calitate rezultând din alegerile de președinți ai Secțiilor științifice-literare ale „Astrei”.

** Iuliu Maniu, președinte al Secției juridice, Valer Moldovan, Voicu Nițescu, Aurel Lazăr, Ioan Coltor, Octavian Russu, Vasile Kindriș, Petre Drăghici, ing. Ioan Fekete Negruțiu, Lucian Borcia, Ioan Boeriu, Gheorghe Moga.

¹⁶ *Calendarul Partidului Național Țărănesc*, 1936, p. 250.

^{***} Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ion I. Lapedatu, Ion Agârbiceanu, Elie Dăianu, Ilie Beu, Onisifor Ghibu, Teodor Botiș.

¹⁷ *Calendarul Partidului Național Țărănesc*, p. 139-269; *Țara Noastră*, X, nr. 31 din 21 sept. 1930, p. 1071-1085; *Mon. Of.* nr. 283 din 19 dec. 1928; nr. 285 din 21 dec. 1928.

^{****} Sunt cuprinși și președinții despărțămintelor București, Constanța, Cetatea Albă și Tighina.

^{*****} *Senatori*: Nicolae Suci (1926, 1927, 1928), Ilie Beu (1926), Elie Dăianu (1926), Petre Drăghici (1926), Vasile Kindriș (1928), Ion I. Lapedatu (1927), Valer Moldovan (1928), Octavian Russu (1928), Vasile Suci (1926, 1927, 1928), Gheorghe Bogdan-Duică (1927), Ioan Fekete Negruțiu (1928). *Deputați*: Ioan I. Coltor (1926, 1927, 1928), Octavian Goga (1926), Ion I. Lapedatu (1926), Aurel Lazăr (1927, 1928), Ioan Lupaș (1926), Valer Moldovan (1927, 1928), Voicu Nițescu (1926, 1927, 1928), Iuliu Maniu (1926, 1927, 1928).

¹⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 122 din 4 iunie 1926; nr. 153 din 14 iulie 1927; nr. 283 din 19 dec. 1928; nr. 285 din 21 dec. 1928; Ioan Oprîș, *Alexandru Lapedatu în cultura românească*, București, Editura Științifică, 1996, p. 317-332.

dobândită în urma activității culturale – conferințe, prelegeri etc. – să fi adus, în multe cazuri, voturi în alegerile parlamentare.

Sublinierea de mai sus este valabilă și pentru președinții de despărțăminte. La această categorie s-a manifestat o situație interesantă, exprimând soliditatea bazei electorale a P.N.Ț. în Transilvania. Din cele 20 de persoane cu identitate politică cunoscută (13 deputați și șapte senatori), 17 au obținut mandate pe listele Partidului Național Țărănesc¹⁸. Este foarte probabil ca cei trei senatori averescani să nu-și fi datorat voturile apartenenței politice, ci faptului că, fiind protopopi, au întrunit azeziunile credincioșilor lor.

Despărțăminte centrale județene 1926-1930

Deputați

1. Dr. I. Bozdog, profesor, Mureș, P.N.Ț., 1928.
2. T. Iacobescu, institutor, Cetatea Albă, P.N.Ț., 1928.
3. Dr. A. Lazăr, avocat, Bihor, P.N.Ț., 1928.

Senatori

4. Victor Motogna, profesor, Someș, P.N.Ț., 1928.

Despărțăminte de plasă 1926-1930

Deputați

5. Dr. Al. Aciu, avocat, Șimleu, jud. Sălaj, P.N.Ț., 1926.
6. Al. Breban, protopop gr. cat., Baia Mare, jud. Satu Mare, P.N.Ț., 1928.
7. Coriolan Buracu, preot ort., Bozovici, jud. Caraș, P.N.Ț., 1928.
8. Mihai Cosma, preot ort., Ineu, jud. Arad, P.N.Ț., 1928.
9. Dr. Candin David, avocat, Abrud, jud. Alba, P.N.Ț., 1928.
10. Dr. Ilarie Holom, avocat, Dumbrăveni, jud. Târnava Mică, P.N.Ț., 1928.
11. Dr. Gavrilă Iuga, avocat, Vișeu, jud. Maramureș, P.N.Ț., 1926, 1927.
12. Gh. Mărie, profesor, Iara, jud. Turda, P.N.Ț., 1926.
13. Dr. Em. Pop, avocat, Aiud, jud. Alba, P.N.Ț., 1926, 1927.
14. Dr. Mihai Țirea, avocat, Pui, jud. Hunedoara, P.N.Ț. 1926, 1928.

Senatori

15. Dr. Al. Aciu, avocat, Șimleu, jud. Sălaj, P.N.Ț., 1927.
16. Romul Buzilă, protopop gr. cat., Ardud, jud. Satu Mare, Partidul Poporului, 1926.
17. Dr. Candin David, avocat, Abrud, jud. Alba, P.N.Ț., 1927.
18. Aurel Muntean, protopop ort., Huedin, jud. Cluj, Partidul Poporului, 1926.
19. Emilian Stoica, protopop ort., Rupea, jud. Târnava Mare, Partidul Poporului, 1926.
20. N. Vulcu, proprietar, Râciu, jud. Mureș, P.N.Ț., 1928.

*

Discursul politic specific mediilor „Astrei” în deceniul al treilea, implicat o anumită percepție asupra vieții politice, reflectă existența a două atitudini opuse. Una, identificând activitatea politică cu politicianismul, o condamna ca fiind esențialmente imorală, negativă. Cealaltă, acceptând politiciii rolul de teorie și practică a organizării și conducerii societății, motiva implicarea instituției în perfecționarea acestui important domeniu al vieții publice.

Negativismul politic era predominant la „Asociațiune”, accentuându-se în anii 1928-1930 și în deceniul următor. Această atitudine implica, foarte adesea, o contradicție de fond: oameni care trăiau cu pasiune viața de partid și candidau în alegerile generale scriau articole sau susțineau prelegeri în care anatemizau politica, îndemnând poporul la o atitudine de rezervă sau chiar de respingere totală. Având în vedere unele stări de fapt distincte, intervențiile critice ale oamenilor „Astrei” erau corecte. Campaniile electorale erau adesea violente, marcate de fraude din partea autorităților. Agenții electorali veneau cu prestații demagogice și agitate în fața unei țărâni lipsite de instruire civică, aflate de prea puțin timp sub regimul votului universal. Respingerea globală a regimului pluripartidic parlamentar făcea însă ca „Astra” să riște asumarea unui rol negativ într-un domeniu în care, ca instituție a societății civile, ar fi avut un cuvânt important de spus.

¹⁸ Datele de la nota anterioară; în plus, *Transilvania*, 58, oct.-nov. 1927, nr. 10-11, p. 444-536; 59, dec. 1928, nr. 12, p. 1009-1122; 60, oct.-nov. 1929, nr. 10-11, p. 789-908; 61, iulie-oct. 1930, nr. 7-10, p. 30-104.

Această atitudine, manifestă la „Asociațiune”, nu era totuși singulară. Din 1928, unele insuccese ale politicilor guvernamentale și primele efecte ale crizei economice au dus la instalarea, în opinia publică, a unei neîncrederi generalizate în partidele de guvernământ.

O situație cu efecte mai directe a contribuit la accentuarea scepticismului politic al propagandiștilor „Asociațiunii”. După ce în alegerile din 1927 Partidul Poporului nu a reușit să atingă pragul electoral de 2%, în 1928, averescanii, în cartel electoral cu Partidul Național condus de Nicolae Iorga, au suferit un nou eșec major, obținând doar cinci mandate în Camera și nici unul în Senat. Solida galerie de lideri ai „Astrei” înscrisi în Partidul Poporului – președintele Goldiș, membrii în comitetul central O. Goga, I. Agârbiceanu, I. Lupaș, Ilie Beu și Elie Dăianu – s-a văzut exclusă *in corpore* din viața parlamentară. Cauzele atitudinii abordate aici erau însă mult mai diverse. Negativismul politic se regăsea și în textele și cuvântările „astriștilor” național-țărăniști.

Spre 1930, dar mai ales după aceea, a crescut numărul celor care vedeau în cultura pentru popor o alternativă la politica de partid și nu o componentă a unei politici globale de reformă.

Radical în opinii și în expresii, Horia Petra-Petrescu a ilustrat pe deplin opinia definită mai sus. În 1920, el îi scria lui Sever Dan, secretarul general al Partidului Național Român, propunându-i inițierea unui front al tuturor partidelor și al tuturor oamenilor de bine, pentru punerea în practică a „operației radicale” pe care o presupuneau reformele postbelice. Comentându-i scrisoarea cu alți fruntași ai partidului - Voicu Nițescu, Ghiță Pop, Ioan Coltor – Sever Dan a formulat un răspuns amical, dar apreciindu-i propunerea drept utopică, deoarece, scria el, rezistența conservatorilor și a altor inamici ai reformelor ar putea prilejui „crâncene, poate chiar sângeroase lupte între frați”¹⁹.

Inadecvarea ideilor lui Horia Petra-Petrescu la stările de fapt politice din România l-a determinat să adopte o poziție critică excesivă. Prozatorul ploieștean I. A. Bassarabescu, colaborator al „Astrei”, îi scria în 1926 că îi împărtășește vederile asupra „politicianismului criminal al vremii”²⁰.

Opiniile lui Horia Petra-Petrescu au avut o largă difuzare în mediile „Asociațiunii” datorită râvnii publicistice, prezenței articolelor sale în numeroase ziare și periodice, îndeosebi în paginile revistei *Transilvania*.

Gheorghe Preda, vicepreședintele „Astrei”, de pe poziția sa profesională de medic psihiatru, a încercat să portretizeze un tip psihologic al politicianului, situat la limita patologicului. Accepta că politica este o știință și o artă a armonizării intereselor individuale cu cele ale societății, că există conducători ai poporului onești și echilibrați. Din nefericire, aprecia el, numărul acestora este foarte mic în comparație cu cel al politicianilor „afronici”, adică turbulenți, ambițioși și impulsivi.

„Atmosfera aceasta politică – scria Preda în 1928 – mai ales de după războiu, a creat la unii oameni politici dela noi, ca și din alte țări, anumite stări de astenii sau slăbiciuni psihice cu obsesiuni și fobii, pot zice, până la oarecare punct, bolnăvicioase.

Persoane foarte simpatice, cu un intelect bogat, trăesc înregimentați, precum am spus, în aceleași idei și principii și rămân impregnați cu aceleași sugestii unilaterale. Ei se fixează și se cristalizează astfel în o credință care le limitează orizontul politic, le excită firea și sentimentul, le întunecă judecata și crează dușmănie față de toți acei ce nu împărtășesc aceleași vederi sau credințe, suspectând chiar pe acei ce stau în afară de orice partid politic”²¹.

În anul următor, conferențiarul propagandist al „Astrei”, Nicodim Cristea, își exprima, în paginile revistei *Transilvania*, opinia că votul universal și reforma agrară au dus la răcirea raporturilor între popor și conducătorii săi firești, preoții și învățătorii. Votul universal, aprecia el, a ridicat la suprafață o mulțime de semidocti, străini de cultură și de civilizație, dar cu un mare interes pentru politică. Reformei agrare i se imputa că are ca rezultat să nu fi putut satisface integral nevoia de pământ a țăranilor, înstrăinându-i astfel și mai mult de elitele satului. Acestor pretinse rele, Nicodim Cristea le-a adăugat hărțuielile politice și nerespectarea promisiunilor electorale²².

Interesat întotdeauna de dezbaterile asupra prezentului, Ion Agârbiceanu a publicat în revista *Țara Noastră*, oficios pentru *Transilvania* al Partidului Poporului, articolul intitulat *Pentru un nou crez*. Înainte de război și de unire, scria el, neamul românesc de pe ambele versante ale Carpaților era

¹⁹ Biblioteca „Astra” Sibiu, fond *Manuscrise*, M.XXXVIII 7/3.

²⁰ *Loc. cit.*, M.XXV 2/5.

²¹ *Transilvania*, 59, apr. 1928, nr. 4, p. 262-265.

²² *Transilvania*, 60, iulie-aug. 1929, nr. 7-8, p. 610.

însuflețit de un crez puternic, aflându-se în plin progres cultural, economic, al conștiinței și al luptei naționale. Noul crez al românilor, după unire, trebuia să fie tot unul național și etic, cuprinzând ideea consolidării unității, a necesității muncii, cinstei și dreptății, a creșterii puterilor românești. Agârbiceanu își exprima dezamăgirea că zecile de mii de „apostoli” ai partidelor politice coborâți în sate, în loc să cultive acest crez, deveniseră semănători de vorbe goale și de lozinci. Nici cinci la sută dintre cetățeni, aprecia el, nu au citit programul vreunui partid politic și nici un procent din cei care l-au citit nu l-au analizat, nu l-au trecut prin filtrul rațiunii sau al conștiinței lor.

În ultimă instanță, considera Agârbiceanu, datele noului crez puteau fi găsite și în programele unor partide, dacă „apostolii” acestora s-ar fi străduit să le explice poporului. Programul fiecărui partid, propunea el, tipărit, ar fi trebuit să treacă prin cenzura unei „instituții de stat servită de bărbați luminați, buni români, a căror sentință să fie hotărâtoare”²³.

Se observă și la Agârbiceanu o discrepanță între elementele discursului. Critica sa are, nu în totalitate, dar într-o bună măsură, temeiuri reale. Soluția propusă însă, inoperantă, nu ar fi dus la îndreptarea relelor regimului parlamentar pluripartidic, ci la abolirea acestuia.

Raportul între cultură și politică a constituit tema uneia dintre cele mai aprinse dezbateri din cadrul Congresului cultural al „Asociațiunii”, desfășurat la Sibiu, în zilele de 24-26 aprilie 1930. Au ținut să-și expună punctele de vedere, dintre oamenii „Astrei”, Vasile Goldiș, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ștefan Roșianu, Silviu Dragomir etc., iar dintre oaspeți, Simion Mehedinți și Jean Bart.

„S’a constatat – se formula în concluziile congresului – că *cele mai mari piedeci ce se pun în drumul propagandei culturale în masele mari, după unire, le pun discuțiunile și certele politice* ce au pătruns și la sate; schimbarea, după *schimbarea* guvernelor, și a *celor încredințați de Stat cu propaganda* culturală la sate; *schimbarea directivelor*, a metodelor de lucru și a cadrelor oficiale în propaganda culturală și lipsa unui program cultural unitar pentru masele mari, asupra căruia să cadă de acord toate partidele, obligându-se să-l execute sau să continue executarea lui, ajungând la guvern”²⁴.

În Congresul cultural, Simion Mehedinți avertiza în termeni sibilinici că „în lupta ei cu Vestul”, „Astra” ar putea fi lovită pe la spate de oameni care nu se sfiesc să se alieze cu foștii inamici ai românilor. De fapt, în opinia oratorului, „frontul de Vest” nu era altceva decât acțiunea culturală a „Astrei” pentru conservarea unei identități naționale, în condițiile în care minoritățile etnice, considera el, continuau să se bucure de o superioritate culturală. „Lovitura pe la spate” putea veni din partea guvernanților național-țărăniști, ostili „Asociațiunii” conduse de un reprezentant al Partidului Poporului. În alegerile din decembrie 1928, P.N.Ț. a colaborat cu Partidul Popular Maghiar și cu Partidul German, „foștii inamici” în vederile lui Simion Mehedinți.

Octavian Goga a venit cu propunerea, adoptată de congres, ca „Astra” să adreseze un apel tuturor partidelor politice, cerându-le să promoveze un program unitar pentru rezolvarea problemelor culturale naționale.

Unul dintre laitmotivele congresului, de fapt un recurs la statute, a fost apolitismul „Astrei”. De aici s-a ajuns însă la propunerea ca președintele „Asociațiunii”, eventual membrii comitetului central și președinții despărțămintelor să nu fie membri ai vreunui partid politic și să nu facă politică militantă. Această revendicare era, din partea unora, îndreptată în mod intenționat împotriva lui Vasile Goldiș, considerându-se că apartenența lui la Partidul Poporului, sub guvernarea național-țărănistă din 1928-1930, aduce prejudicii „Astrei”²⁵.

Reverberații ale unor astfel de idei și opinii pot fi găsite în rapoartele de activitate înaintate comitetului central de președinții sau de secretarii despărțămintelor. În aceste texte erau formulate critici generale la adresa politicianismului. Foarte adesea însă, conducătorii locali motivau lipsa activității culturale cu atmosfera ostilă creată de disensiunile politice sau de confruntările din timpul campaniilor electorale.

În întreg deceniul, dar mai ales în intervalul 1927-1930, astfel de mesaje au fost primite din despărțămintele Brașov, Sibiu, Cluj, Blaj, Arad, Târgu Mureș, Turda, Reghin, Zărnești și Codlea (Brașov), Avrîg și Nocrich (Sibiu), Marghita (Bihor), Agnita (Târnava Mare) etc.

²³ *Țara Noastră*, X, nr. 9 din 23 feb. 1930, p. 362-365.

²⁴ *Transilvania*, 61, nov.-dec. 1930, nr. 11-12, p. 49.

²⁵ *Congresul cultural al Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român “Astra”, ținut la Sibiu în 24, 25 și 26 Aprilie 1930 (Transilvania, 61, ian.-iunie 1930, nr. 1-6), p. 77, 87, 101, 322-325.*

Reprezentativ este raportul din 1930 al Despărțământului central județean Sibiu.

„Dacă planurile acestea ale noastre nu au căpătat un curs mai repede – scria președintele Silviu Țeposu – este a se atribui și faptului că am fost stânjeniți în activitatea noastră de luptele politice din satele noastre. Luni de zile am pierdut astfel, în decursul acestor cinci ani, fiindcă ne-am spus, pe drept cuvânt: satele sunt cercetate de toate partidele politice, «Astra» se ține departe de politică, dar se compune și din unii domni cari sunt înscriși în partidele politice, dacă am vizita satele ușor s’ar putea naște în mințile sătenilor convingerea că cutare și cutare a venit să facă propagandă pentru partidul său, ceea ce ar micșora autoritatea morală a „Astrei”²⁶.

Profesorul Silviu Țeposu a adus o precizare pertinentă asupra efectelor tulburărilor politice. Nu reprezentanții unor partide politice, exteriori „Astrei”, au produs divergențe și tensiuni. Membri sau conducători ai „Asociațiunii”, oameni de partid, au prejudiciat adesea activitatea culturală, nereușind să-și țină sub control impulsurile și interesele partizane.

Efectele politicianismului asupra activității societăților destinate educației adulților nu pot fi minimalizate. Critica exclusivistă și radicală a politicii de partid trebuie însă primită cu rezerve deoarece constituia o vogă la cumpăna deceniilor trei și patru. În mod paradoxal, în spatele acestei atitudini se ascundeau adesea tot interesele politice.

În deceniul al treilea, raportarea negativă la viața politică nu era monopolizată de „Astra”. Era prezentă în discursul caracteristic Ligii Culturale, Centralei Caselor Naționale, Fundației Culturale „Principele Carol” etc. Era cultivată de clerici și uneori, cum s-a arătat, chiar de oamenii politici.

„Contra curentului veninos al politicii – scria Nicolae Iorga – care atacă fără milă ceia ce bruma de civilizație ne-a dat mai bun și ceia ce înaintașii ne-au transmis mai demn și mai nobil, trebuie să se ridice puternic zăgazul salvator al culturii menit să împiedice niște urmări nefaste cu repercursiuni incalculabile. În locul armei pe care o întrebuițează politica și care este patima și ura, cultura singură poate întrebuița sentimentele de sociabilitate, creînd un mediu omogen cu tendințe convergente, deșteptând astfel tocmai elementele indispensabile civilizației și progresului”.

Textul citat face parte din introducerea la *Hotărârile Congresului Ligii Culturale*, for desfășurat la 4 iulie 1920, la Râmnicu Vâlcea²⁷.

Iorga s-a dedicat, întreaga viață, cu pasiune, politicii, dar a vituperat cu orice prilej politica și a cultivat, în mod conștient, o confuzie între politică și cultură. Președinte al Partidului Naționalist Democrat, a fost, din 1919, și președinte al Ligii Culturale. Considera că partidul său este un partid cultural. În deceniile trei și patru, turneele sale prin întreaga țară erau, concomitent, politice și culturale, jalonate de adunări de partid, dar și de conferințe în cadrul Ligii. Aceeași confuzie a marcat atitudinea multora dintre membrii Partidului Naționalist Democrat care vedeau în Nicolae Iorga profesorul, istoricul, omul de cultură, președintele Ligii Culturale. *Neamul Românesc*, ziarul lui Iorga, era, concomitent, oficiul partidului și o tribună de presă a Ligii.

Ocupând un loc mai restrâns în ansamblul de idei și de activități al „Astrei”, *raportarea pozitivă la viața politică* a fost totuși prezentă, în forme demne de luat în considerație.

În discursul inaugural al adunării generale a „Asociațiunii”, la Turda, în octombrie 1929, Vasile Goldiș a abordat binomul *cultură-politică*²⁸. Cea dintâi, definea el, urmărește cunoașterea naturii – materie și spirit – în scopul dobândirii unor cunoștințe și resurse care să asigure augmentarea calității vieții umane. Politica este arta de a transforma în acorduri antinomiile dintre îndatoririle sociale și interesele individuale. Politica, factor al civilizației, continua Goldiș, devine tot mai eficientă pe măsura pătrunderii culturii în masele conduse prin politică. Concluzia acestei demonstrații este aceea că politica și cultura au finalități convergente.

S-a propus adesea ca educația civică să devină o componentă a educației adulților, așa cum era concepută aceasta la „Asociațiune”. Vicepreședintele Gheorghe Preda, altă dată critic față de psihologia politicianului, constata în 1926 că după război și sub regimul votului universal, nici instituțiile care reprezintă societatea nu s-au preocupat să-i facă pe cetățeni, îndeosebi pe țărani, conștienți de drepturile, dar și de obligațiile lor civile. „Astra”, în opinia lui Preda, ar fi avut

²⁶ *Buletinul Despărțământului județean Sibiu al „Asociațiunii”*, 1930, p. 6.

²⁷ *Neamul Românesc*, XV, nr. 184 din 26 aug. 1920.

²⁸ Vasile Goldiș, *Politică și cultură*, în *Transilvania*, 60, dec. 1929, nr. 12, p. 969-970.

competența și autoritatea morală pentru misiunea de a scoate poporul de sub influența exclusivă a agenților electorali demagogi și interesați.

Educația cetățenească, propunea același, ar fi trebuit să conștientizeze în explicarea ideilor și a legilor sociale, morale și politice, a bazelor, funcțiilor și puterilor statului, a libertății individuale și a limitelor acesteia, a dreptului de vot etc. Considera că „Asociațiunea” dispune de cadrele competente pentru atingerea scopului propus, acestea putând proveni dintre membrii Secției social-economice sau dintre cei ai Secției juridice²⁹.

Nu ocărăți poporul pentru slăbiciunile lui din alegeri! -, avertiza într-un articol, în iulie 1927, sociologul Virgil Bărbat, președintele Extensiunii Universitare din Cluj. Polemizând cu inamicii votului universal, el invoca, în replică, abuzurile favorizate de votul cenșitar, preexistent. Cetățeanul de rând își va forma personalitatea politică în toila luptelor electorale. Acumulând experiență, va avea, de la o campanie de alegeri la alta, o prestație tot mai puțin arbitrară și anarhică. Cultura pentru popor, credea Virgil Bărbat, trebuie să fie și o cultură civică și acest fapt trebuie să stea în atenția promotorilor educației adulților³⁰.

O pledoarie similară este conținută într-un articol intitulat *În jurul educației cetățenești*, apărut în 1930 în revista *Transilvania*. Sceptic asupra probității morale a oamenilor de partid, autorul, Ioan Turcu, le opunea activitatea desfășurată de Institutul Social Român pentru promovarea unei culturi politice. Dar dacă audiența institutului se limita la o mică parte a păturii instruite, instituțiile culturale de tipul „Asociațiunii” dețineau mijloacele necesare aplicării la scară socială a unei educații cetățenești situate „mai presus de orice luptă de partid”³¹.

La începutul anului 1925, Clujul a găzduit o întreprindere politică ambițioasă. Aceasta nu a fost inițiată de „Astra” ci de comitetul de direcție al revistei social-economice *Societatea de mâine*. Dar dintre cei nouă componenți ai comitetului, șase erau și conducători ai „Asociațiunii”: Vasile Goldiș, președinte, Ioan Lupaș, membru în comitetul central, Gheorghe Bogdan-Duică, președinte al Secției literare-artistice, Onisifor Ghibu, președinte al Secției școlare, Ion Clopoțel, Vasile C. Osvadă, membri și ei ai Secțiilor științifice-literare³². Se poate deci deduce că mentalitățile și interesele care i-au animat pe organizatori aparțineau, în aceeași măsură, mediilor „Astrei”.

La 7 decembrie 1924, în revista *Societatea de mâine* a apărut articolul intitulat *Spre o clarificare a vieții politice ardelenesti – necesitatea unei anchete deschise*. Modelul părea a fi cel oferit de Dimitrie Gusti prin organizarea, în 1922-1923, în cadrul Institutului Social Român, a seriei de conferințe sub genericul *Doctrinile partidelor politice*. Gusti însuși făcea parte din comitetul de direcție al *Societății de mâine*.

Organizatorii din Cluj invocau ca model „convenirile sociale” desfășurate la Sibiu în perioada 1912-1914, cu participarea unor clerici, intelectuali în general, oameni politici, cu scopul identificării, eventual al rezolvării problemelor majore ale românilor din Transilvania.

Premisa din decembrie 1924 era aceea că intelectualii români transilvăneni erau direct răspunzători față de starea națiunii, fapt care le impunea o ieșire din rezerva de până atunci. Ei aveau obligația morală de a intra în dialog cu oamenii politici pentru a căuta împreună căi de ieșire din criza prezentă.

Intențiile declarate anunțau apariția la Cluj a unui „forum civic”, intrarea în acțiune a factorilor conștiinței și competenți ai societății civile. Organizatorii, însă, au introdus de la început o serie de prevederi care au subminat această șansă. Au fost invitați doar intelectuali români clujeni, fiind evitați, deliberat, intelectualii proveniți din Vechiul Regat, cu domiciliul în Cluj. Nici intelectualii români din celelalte centre ale Transilvaniei nu s-au bucurat de mai multă atenție. Erau avute în vedere, strict, problemele social-economice și politice ale Transilvaniei.

Articolul din 1924 a fost scris pe un ton politicianist. Se vorbea despre „țara împinsă la marginea prăpastiei”, „funcționăria extenuată de sărăcie”, despre „clasele muncitoare paralizate prin sistemele cari au dus la scumpirea fantastică a vieții” și, mai presus de toate, despre „un val de demoralizare” profundă, cu exemple venite de la cei de sus”.

²⁹ *Societatea de mâine*, III, nr. 39-40 din 26 sept. și 3 oct. 1926, p. 620-621.

³⁰ *Buletinul Extensiunii Universitare din Cluj*, III, 1926-1927, p. 16-22.

³¹ *Transilvania*, 61, nov.-dec. 1930, nr. 11-12, p. 77-79.

³² *Societatea de mâine*, I, nr. 1 din 12 apr. 1924.

* Termen utilizat cu sensul de imoralitate.

Era înfierat guvernul liberal „al celui mai vechiu și mai tare partid politic”, care, după trei ani de guvernare, n-ar fi realizat altceva decât regretabile acțiuni arbitrare.

Era deopotrivă înfierată opoziția, pentru „zvârcolirile ei neputincioase”. Referirile la „vecinice pertractări” și la „fuziuni întâmplătoare” făceau trimitere directă la Iuliu Maniu și la Partidul Național³³.

În numele comitetului de direcție, Onisifor Ghibu a redactat textul invitației³⁴.

„Pornind de la constatarea – se scria în adresa datată Cluj, 1 ianuarie 1925 –, că viața publică a Ardealului și a întregii țări merge, dela Unire încoace, din rău în mai rău, fără ca cu mijloacele și metodele întrebuintate până acum situația să se poată îmbunătăți, revista *Societatea de mâine*, care și-a propus studierea sistematică a problemelor naționale de actualitate, a aflat necesară organizarea unei anchete deschise cu privire la modalitățile unei noi cristalizări a vieții politice ardelenesti, menite a salva situația devenită atât de critică”.

Pentru a se accentua impresia de dezbatere deschisă, neprotocolară și neangajată, „convenirile sociale” urmau a se desfășura, începând cu data de 3 ianuarie 1925, în sala mică a restaurantului New York, de la ora opt seara, după o masă comună. Datorită mării afluențe a publicului, ele s-au desfășurat, desigur, în alt spațiu.

Dintre oamenii politici, au fost invitați Iuliu Maniu, Valeriu Braniște și Vasile Goldiș din Partidul Național, Octavian Goga din Partidul Poporului și Gh. Bogdan-Duică, șeful organizației din Transilvania a Partidului Țărănesc. Dar, fapt semnificativ, li s-a solicitat colaborarea în afara partidelor de apartenență.

Goldiș avea deja o poziție centrifugală în cadrul partidului. Iuliu Maniu și Valeriu Braniște, lezați de tonul articolului din 7 decembrie, ostil față de Partidul Național, nu au dat curs invitației, dar și-au exprimat în scris rezervele față de „convenirile sociale” de la Cluj*.

Braniște, în scrisoarea către Ghibu, declara că nu se așteaptă la nimic bun din partea forumului de la Cluj, care ar fi putut, cel mult, să sporească confuzia politică. Dacă exista o criză, aceasta se datora oamenilor politici, care nu știuseră să-și păstreze unitatea în cadrul Partidului Național. Dacă până la unire au reprezentat ceva în viața politică a provinciei, aprecia Braniște, ulterior, cu excepția celor „credincioși vechiului steag”, și-au irosit acest potențial devenind averescani, liberali, țărăniști, iorghști, marghilomanști sau independenți.

Iuliu Maniu i-a scris lui Ghibu că nu înțelege să accepte o astfel de colaborare în afara partidului său. A subliniat că lupta politică în stat se susține prin partide politice și nu prin „conventicole”, asemenea celui de la Cluj. Soluțiile la problemele identificate de comitetul director al *Societății de mâine*, continua Maniu, se află în programul Partidului Național și o implicare în „convenirile sociale” nu ar face decât să obstrucționeze partidul în lupta pentru obținerea condițiilor necesare aplicării acestui program.

Convenirile s-au desfășurat în zilele de 3, 4, 5 și 12 ianuarie 1925. În prima întrunire a fost ales președinte Nicolae Ivan, episcopul ortodox al Clujului. În lipsa acestuia, lucrările au mai fost conduse de avocatul Ioan Suciu, fost membru al Consiliului Dirigent.

S-a ajuns la un consens asupra prezentării, de către oamenii politici invitați, a unor propuneri concrete care să fie supuse dezbaterilor. În 3 ianuarie, Octavian Goga a susținut proiectul unui *front unic ardelenesc* în cadrul unui partid politic. Această formațiune, argumenta el, nu putea fi Partidul Național, care, nerecunoscând Constituția și legile adoptate de Parlamentul ales în 1922, nu va intra nicicând în atenția Regelui pentru formarea unui guvern. În mod previzibil, Goga a propus ca frontul ardelenesc să se constituie în cadrul Partidului Poporului, despre care se știa cu certitudine că le va succeda la guvern liberalilor.

În 4 ianuarie, Gheorghe Bogdan-Duică, după o amplă etalare a doctrinei țărăniste, a propus ca în Transilvania să fie sprijinit un guvern de coaliție rezultat din alegeri libere.

În a patra întrunire, în 12 ianuarie, Vasile Goldiș a avansat o propunere care nu mai era nouă, făcând încă din anul anterior obiectul unor tratative și negocieri. Este vorba de fuzionarea Partidului

³³ *Societatea de mâine*, I, nr. 34 din 7 dec. 1924, p. 671.

³⁴ *Onisifor Ghibu în corespondență*, București, Semne, 1998, vol. I, p. 134-135.

* V. Braniște și-a semnat scrisoarea. Cealaltă scrisoare, publicată în *Societatea de mâine* fără a i se menționa autorul, nu putea aparține decât lui Iuliu Maniu, deoarece, la acea dată, nu mai era implicat alt reprezentant al Partidului Național.

Național cu Partidul Țărănesc în scopul constituirii unei forțe politice eficiente, opusă Partidului Național Liberal.

Tot atunci, Ștefan Meteș a supralicitat, propunând ca întreaga opoziție antiliberală (Partidul Național, Partidul Țărănesc, Partidul Poporului, Partidul Naționalist al Poporului) să fuzioneze într-un singur mare partid. Nerealistă, propunerea lui Meteș a fost criticată de asistență.

Participarea politică la „convenirile sociale” s-a extins, depășind intențiile organizatorilor. Partidul Național a fost reprezentat de secretarul general Sever Dan și de Voicu Nițescu. Ștefan Meteș era prezent în calitate de membru al Partidului Naționalist al Poporului (Iorga-Argetoianu). În numele Acțiunii Românești, organizație politică untranaționalistă, antisemită, au vorbit profesorul universitar Iuliu Hațieganu, avocații Valer Pop și Valer Roman, Aurel Ciortea, rector al Academiei Comerciale din Cluj³⁵. Acesta din urmă a susținut propunerea lui Vasile Goldiș și a prezentat în acest sens o moțiune semnată de 30 de persoane.

Un mare număr de studenți naționaliști din Cluj au solicitat să li se îngăduie prezența, dar, invocându-se motive de spațiu, au fost admise din partea lor doar opt persoane.

Iosif Jumanca a reprezentat Federația Partidelor Social Democratice din România.

„Convenirile sociale” din ianuarie 1925 au trezit un interes impresionant în mediile intelectuale ale Clujului. Dacă prima întrunire (3 ianuarie) a avut circa 70 de participanți, a doua (4 ianuarie), a avut 80, a treia (5 ianuarie), 90, pentru ca la a patra, în 12 ianuarie, să fie prezente 128 de persoane. Au participat, într-o enumerare selectivă, universitarii clujeni S. Pușcariu, N. Drăganu, G. Giuglea, Al. Borza, Aug. Maior, Cassiu Maniu, V. Onișor, I. Goia, S. Manuilă. Din partea Partidului Poporului au mai participat T. Mihali, P. Groza, E. Dăianu și S. Bornemisa. Au fost prezenți Gh. Dima, directorul Conservatorului de Muzică și Zaharia Bârsan, directorul Teatrului Național din Cluj. Au participat, de asemenea, I. I. Lapedatu și I. Flueraș³⁶.

Interesele și angajamentele politice au făcut ca, din pornire, „convenirile sociale” de la Cluj să lase impresia unei încercări de regrupare, de campanie pentru capital politic a unor forțe opoziționiste transilvănene. Ele au reflectat și disensiunile existente în interiorul Partidului Național, confirmate peste un an de desprinderea grupării Goldiș. Onisifor Ghibu, cel mai dinamic membru al grupului de inițiativă, a avut principalele merite și răspunderi pentru direcționarea și desfășurarea întrunirilor.

„Convenirile sociale” nu au dobândit o constanță în timp și efectele lor nu s-au regăsit în evoluția politică a țării. Totuși, au atins în mod indirect scopul mărturisit de organizatori, prin amplul val de interes pe care l-au trezit în mediile intelectuale din capitala Ardealului. Publicul numeros și ales – în primul rând universitarii clujeni – a participat la lansarea propunerilor politice și la dezbateri, justificând, parțial, pretenția de forum civic, de anchetă deschisă, apolitică, dar cu scopuri politice.

În abordarea tocmai încheiată au fost subliniate, alături de raportările pozitive la sfera politicului, atitudini larg împărtășite de inadecvare sau de duplicitate. Cu excepțiile de rigoare, acestea nu reflectă neapărat o intenționalitate incorectă, interesată. Provenind dintr-un mediu politic antebelic omogen (apartenența la Partidul Național Român), numeroși intelectuali români transilvăneni au întâmpinat impasuri în procesul de adaptare la o viață politică pluripartidică.

VALER MOGA

POLITIQUE ET CULTURE (1918 – 1930). LE CAS DE „ASTRA”

RÉSUMÉ

Pendant les années vingt, les intellectuels Roumains de Transylvanie – y compris ceux qui dirigeaient au niveau central et local «Astra» - étaient profondément marqués par une forte attraction manifestée par le domaine politique. L'activité professionnelle et publique que ceux-ci déroulaient avait comme résultat un grand impact sur l'opinion publique au niveau de leur attitude et de leur discours. Le phénomène étudié était dû, en grande partie, à une tradition d'environ quatre décennies de politique militante déroulée dans le cadre du Parti National Roumain.

³⁵ Sorin Radu, *The Political Group of Right Extreme „Romanian Action” [Acțiunea Românească] of Cluj (1923-1925)*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 599-609.

³⁶ *Societatea de mâine*, II, nr. 3 din 18 ian. 1925, p. 36-39.

Le destin de cette formation a subi un changement brusque, après 1918. Avant, elle avait assuré le cadre d'un programme et d'un front politique unitaire. Dans la Grande Roumanie, les «nationaux» Transylvains ont commencé à chercher fébrilement de nouvelles identités et de nouveaux programmes, dans le système du pluripartisme d'après la guerre.

Les prévoyances statutaires et les points de vue officiels laissent à entendre que «Astra» a été ce que aujourd'hui nous appelons une institution de la société civile, apolitique. Il existe pourtant une réalité subsidiaire, ayant un fond complètement différent. Le fait que Vasile Goldiș, président de «Astra», a changé de parti en 1927, en passant du Parti National Roumain au Parti du Peuple, constitue un événement qui a suscité des animosités politiques. Des 50 membres du comité central de l'institution, élus en 1925, 21 étaient membres d'un autre parti. Un fait similaire peut être constaté par rapport aux présidents de différentes filiales.

Le discours politique, qui caractérisait «Astra» pendant la troisième décennie, reflète deux opinions opposées. L'une, dominante, le *négalivisme politique*, mettait le signe d'égalité entre l'activité politique et la politicaillerie, en la blâmant comme étant imorale. L'autre attitude, plus restreinte, une *attitude positive*, motivait l'implication de l'institution dans le perfectionnement de ce domaine important de la vie publique. Pourtant, les représentants des deux points de vue étaient également passionnés par l'activité politique de parti.

Les nouvelles orientations et états d'esprit ont marqué le déroulement à Cluj, en janvier 1925, d'un intéressant forum civique. Il s'agit des ainsi-dites «conventions sociales» organisées par le groupe d'intellectuels réunis autour de la revue *Societatea de mâine (La société de demain)*.